

A szerző írásának középpontjában az MNB és az UK osztályozási gyakorlata áll. A két eltérő célú és egymástól különböző munkaeszközöket használó autonóm rendszerek korrelációját a praktikum felől megközelítő írás remélhetőleg hozzájárul majd a probléma részletes elméleti kimunkálásához, amely régóta várat magára. Amint arra a szerző is utal, a téma vizsgálatának vannak már bizonyos előzményei: a kecskeméti szakmai tanácskozáson (rendezte: MKE Bibliográfiai Bizottság és OSZK KMK, 1981. szept. 25–26.) Dénes Pálné, Huber Kálmánné, Mader Béláné, Pál Györgyi korreferátumai foglalkoztak a témával. Ungváry Rudolf: *A hiány jelei. Egy tanácskozás és egy tematikus folyóiratszám tanulmányai* (Könyvtári Figyelő, 1982.1.sz. 15–24. p.) című írásában szintén érintette a problémát. A kérdést a KMK is vizsgálta 1984-ben. *(A szerk.)*

MAGYAR NEMZETI BIBLIOGRÁFIA, ÚJ KÖNYVEK VAGY SAJÁT GYAKORLAT?

Hozzászólás a Könyvtári Figyelő 1986. évi tematikus számához

A véletlen egybeesése, hogy a *Könyvtári Figyelő 1986/6.* tematikus számának megjelenésekor az *Új Könyvek* (továbbiakban UK) állománygyarapítási tanácsadó és a *Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek Bibliográfiája* (továbbiakban MNB) bibliográfiai tételeinek összehasonlító „vizsgálatával” foglalkoztam, ha egy kicsit más szempontból is; ugyanis elsősorban a raktári jelzetszakcsoport és a szákszámok azonosságát, illetve különbözőségét vettem össze. A folyóiratban két tanulmány¹ részben, Sípós Márta–Szilágyi Tibor: *Az új szabványok az Új Könyvek szemével* (614–627. p.) c. írás pedig még inkább megerősítette, szilárdabbá tette azokat a tapasztalataimat, véleményemet, melyeket az MNB-vel és az UK-val kapcsolatosan az új szabványok alkalmazási különbségeiről szereztem.

Elismerve a két kiadvány eltérő szerepe, feladata miatti eltérő alkalmazási módot, mégis úgy érzem, hogy a dokumentumleírás terén kisebb mértékben meglévő, de a raktári jelzetalkotás és az osztályozás területén tapasztalható, lényegesen eltérő különbségeket a Sípós–Szilágyi tanulmány sem indokolja kellően.

Nem vitatva az új szabványok alkalmazásának szükségességét (a bevezetés módját azonban már kifogásolva!), egyértelmű, hogy a legteljesebb formában, a legmagasabb szinten az MNB használja fel azokat. (Még akkor is, ha például Bp. rövidítést alkalmaz.) Ez érvényes a leírásra, a besorolási adatok megállapítására és az osztályozásra is. (Igaz, hogy egy nemzeti bibliográfiának nem feladata a szákszámok szerinti visszakeresés biztosítása.) Ezt a teljességre törekvő formát kellene elfogadnia az UK-nak is, kikerülve ezáltal az „újrafeldolgozás” tényét. Így ugyanis a könyvtáraknak lehetőségük nyílna arra, hogy az MNB – besorolási adatokkal (mellékletekkel, tárgyszavakkal) és raktári jelzettel kiegészített – bibliográfiai tételeiből a számukra szükséges adatok felhasználásával építsék katalógusaikat. Ebben az esetben csak a katalógustételek egyes adatainak elhagyása lenne a feladatuk és nem állandó javítgatás, módosítás.

Az új szabványok bevezetése során az UK 1981/8.sz.² és a kecskeméti konferencia³ foglalkozott az új leírás hatására bekövetkező változásokkal, az MNB és UK leírásainak

azonosságával, eltéréseivel. Ezt fogalmazza meg továbbá A leíró katalógus továbbépítése c. kiadvány 2. sz. függeléke is.⁴ Köztudott viszont, hogy ezek az eltérések a közművelődési és iskolai könyvtárak igényeit célozzák meg. Szakkönyvtáraink, felsőoktatási könyvtáraink nem tértek rá azonnal a leírások bevezetésére, a katalógusok átszerkesztésére, tapasztalatokat gyűjtöttek, s úgy tűnik, nekik lett igazuk! Ezt igazolja Berke Barnabásné megállapítása is.⁵

Csakhogy „a magára adó” közművelődési könyvtár sem nélkülözheti állománygyarapításához az MNB-t! Annak tételeit felhasználva viszont, e kettősség miatt most már az MNB leírásait kell átalakítania az UK gyakorlatához. (Nem szabad attól sem eltekintünk, hogy ugyanakkor minden könyvtár rendelkezik még további specialitásokkal is, amelynek semmiféle központi szolgáltatás sem tud eleget tenni.) Jelentőségénél fogva az MNB-nek kellene az elsődlegesnek lennie, és ehhez igazodnia minden központi szolgáltatásnak, legfeljebb csökkentve az adatelemeket, adattartalmat, de nem lényegesen eltérve attól.

Rátérve vizsgálódásaim eredményeire, a teljesség igénye nélkül az alábbi eltéréseket tapasztaltam.

Az UK 1987. évi 1–2. számának 103 tételét hasonlítottam össze az MNB 1986. évi 20, 23–24. és 1987. évi 1–2. számaiban lévő megegyező tételekkel. 58 olyan dokumentumleírást találtam, amelynél kisebb, vagy jelentősebb eltérés mutatkozott. A katalógus és/vagy bibliográfiai tétel felépítését követve ezek a következőkben foglalhatók össze. A *raktári jelzet* vagy *szakcsoport* összevetésénél lényeges eltérés mutatkozik több tételnél. (Holott az UK raktári jelzetei az elsőként megállapított ETO számból alakulnak ki, és az MNB-ben is a „leírást kiegészítő első szakjelzet határozza meg a szakcsoportba sorolást”⁶.)

UK tételszám	Rakt. jelzet	MNB tételszám	Szakcsoport
870122	<u>915</u>	844.	<u>908</u>
870132	<u>689</u>	414.	<u>624/628</u>
870134	<u>792</u>	432.	<u>72 !</u>
870185	<u>641</u>	114.	<u>61</u>
870259	<u>342</u>	860.	<u>943.9</u>

Nem beszélve arról, hogy az UK betűrendi jeleinek ellenőrzésére is szükség van, pl. 870101 tétel H63 helyesen H33; 870111 tétel C87 helyesen C83; 870138 tétel K71 helyesen K67.

A *katalógus/bibliográfiai* tétel első *besorolási adata* és a *melléktételek* megállapítása azonos, eltérés csak a kiegészítő adatoknál található. Hol az MNB, hol az UK-hoz teljesebb születési és halálzási adatot.

Az *egységesített cím* és a *testület* használatában viszont már lényeges eltérés mutatkozik. Az UK nem használ egységesített címet, helyette a megjegyzésben kivetített eredeti

címet használhatja fel a könyvtár, ha e szerint is nyilván akarja tartani a műveket. A testületi név alkalmazása pedig még ritka, esetleges az UK-ban.

A *bibliográfiai leírást* tekintve az eltérés jelentéktelen és teljesen megegyezik a fent említett függelékben lefektetett elvekkel. Csak azok az adatok maradnak el az UK-ból, amelyek lényegtelenek, vagy nem válnak besorolási adattá a könyvtárak katalógusaiban.

Bővebb – és ez nagyon jó a *tartalmi feltárást* illetően – az MNB leírása a tanulmánykötetekenél és a szépirodalmi gyűjteményes kötetekenél. Ezt a tartalmi feltárást valamennyi könyvtár szívesen venné az UK tételeinél is, hiszen tudományos feladatokat is ellátó megyei könyvtáraknak ezt pótlólag kell elvégezniük.

A legjelentősebb eltérés az *ETO-jelzeteknél* található. Bár ez már nem tartozik szorosan az új szabványok bevezetéséhez, mégis csak úgy lesz egységes gyakorlat, ha a számszámok problémáit nem szakítjuk el a többi adattól. A feltárt eltérések mennyiségbeli, de tartalmi, mélységbeli különbségeket is jelentenek. Egy mű esetében az ETO módosítása adja ezt az eltérést, hisz az MNB felhasználja a módosított jelzeteket.⁷ Az MNB útmutatójában megfogalmazza, hogy az ETO teljes kiadása alapján készülnek jelzetei, s feltehetően ugyanezen kiadásokat használja fel az UK is. Ezért az ETO-számok felépítésének azonosnak kellene lenni, hisz az alosztások sorrendje, ha nem is meghatározott, de javasolt a Segéd táblázatokban. Mégis az irodalmi jelzeteknél az UK minden esetben a *főtáblázati szám* után helyezi el a *formai* és a *földrajzi alosztást*, mégpedig a *korlátozottan közös alosztás* elé, míg az MNB a *főtáblázati szám* és a *korlátozottan közös alosztás* után hozza ezeket. Ennek a sorrendiségnek a katalógus szerkesztése során van szerepe. Pl.:

UK 870104 tétel 894.511(02.053.2)–14

MNB212. tétel 894.511–14(02.053.2)

és

UK 870226 tétel 820(73)–31 Heller=945.11

MNB482. tétel 820–31(73)=945.11

Ugyanezt találjuk az UK 870177 – MNB 204.; 870181 – 250.; 870131 – 506.; 870158 – 818.; 870170 – 521. tételeinél. Kivételt csak a (091) történet formai alosztás használata jelent, mind a két kiadvány közvetlenül a főtáblázati szám után használja.

Az MNB-t nem, de az UK-t érinti a *névalosztások* problémája is. Az UK nem transliterálja a jelzetekben a neveket, így a könyvtár olvasói döbbenetben állhatnak, ha ugyanazt a nevet megkeresik a leíró és szakkatalógusban is. Úgy vélem, egyforma elvet kellene követni, nem szabad csak részekben tekinteni a katalógustételt.

Túl a jelzetek elemeinek összerakásán, a megadott jelzetek számában is eltérés mutatkozik a két kiadvány között. Amíg az MNB

- egy jelzettel látott el 8 kiadványt, addig az UK ötnek kettő, háromnak három jelzetet adott;
- két jelzettel látott el 9 kiadványt, addig az UK hétnek három, kettőnek négy jelzetet adott;
- három jelzettel látott el 4 kiadványt, addig az UK kettőnek egy, egynek kettő és egynek négy jelzetet adott;

- négy jelzettel látta el az egyik kiadványt, addig az UK két jelzetet adott;
- hat jelzettel látott el egy másik kiadványt, addig ugyanannak az UK öt jelzetet adott.

Ebből látható, hogy az eltérés sokszor jelentős, és ez a dokumentum többoldalú visszakereshetőségét befolyásolja.

Ami a *tartalmi mélységet* illeti, a kimutatható eltérések az MNB szempontjából szűkítetttséget, viszont az UK-nál tágabb értelmezést mutatnak. A katalógusban az előbbi esetben (MNB) kisebb csoportbontás, míg az UK jelzeteinek felhasználásával nagyobb csoport képezhető. Az UK 870124 tétel Hajdú-bihari iskolák... c. műnél megelégszik a 37.014 Köznevelés főtablázati számmal, holott a tartalmi ismertető alapján kitűnik, hogy iskolatípusok szerint a levéltári anyag ismertetését is közli. Helyesebb ezért a 373; 377 930.253.1 ETO számok használata az MNB-ben (6236. tétel). Eltérően értelmezi a két kiadvány a levéltár fogalmát is. A 870118 UK tétel Gazdag István: A Hajdú Bihar Megyei Levéltár története a 930.25 főtablázati számot kapta, míg az MNB ismét konkrétabb jelzettel élt az 5542. tételnél a 930.253.1 számot adta. A 870185 Zajkás Gábor: Diétáskönyv cukorbetegeknek... c. mű 2. átd. kiadása raktári jelzet eltéréseire már korábban utaltam. Az UK az első és második kiadásnál a 641.563 és a 615.8 ETO jelzeteket alkalmazza, és a 2. kiadásnál ezt kiegészíti a 613.24:616/618 jelzettel, az egy betegségekhez kapcsolódó diétával. Ez utóbbi jelzet az MNB 114. tételnél nem található meg, míg az előzőek esetében a 615.874 Diétás táplálkozás mélységig bontja a jelzetet. A 870139 tétel Koppány József: Láthatatlan front c. mű az UK jelzetalkotásában a 940.53/.54 *A második világháború története* tételhez kerül. Túl tág ez az értelmezés, hisz a kötet kifejezetten a kémkedéssel foglalkozik, melynek önálló jelzete 940.548 az MNB szerint is (548. tétel). Nagy eltéréseket mutat a honismeret és a földrajz értelmezése. A 870143 Kunszabó Ferenc: Utijegyzetek c. művel (MNB 508. tétel) és a 870122 Gyarmathy László: Igéret földje c. mű (MNB 844. tétel) az UK értelmezése szerint földrajz, tehát 91-es osztályba kerül (raktári jelzetben is), míg az MNB honismeretnek tekinti, és a 908-as jelzettel látja el. Legnagyobb eltérés a 870151 Mátyás Király levelei c. műnél található. Az UK 873.4(439)–6 Mátyás, I. = 945.11, tehát latin irodalom Magyarországon jelzetet alkalmazza, míg az MNB egyszerűen magyar irodalomnak 894.511–6 fogja fel a művet. Beszélhetünk-e mai értelemben vett magyar irodalomról Mátyás király korában, vagy latin irodalom Magyarországon a helyes megoldás? (Ezt a problémát veti fel Janus Pannonius munkássága, vagy Széchenyi István és II. Rákóczi Ferenc nem magyar nyelven írt műve.) Ugyanígy éles eltérés tapasztalható a 870157 Ókori történeti chrestomatia 2. köt. Görög történeti chrestomatia c. műnél. Besorolhatjuk-e a 931 Ókori történelemhez általában, ahogy az UK azt teszi (első jelzetként) vagy az a helyes, amit az MNB 546. tételében tesz 937/938 Római, görög történelem jelzetet alkalmazva? Úgy vélem, az UK figyelembe veszi az összes létező kötetet, amely helytelen, mert e mű csak a görög történelemmel foglalkozik, és így az MNB is tágabb értelmezést ad. Azt hiszem, ennyi példa mintának elég is. A fentiek leírásával az volt a célom, hogy felhívjam a figyelmet: az egységesítés nemcsak szavakban szükséges, hanem azt meg is kell valósítani. Alkalmazzuk végre az oly sokat emlegetett egyszeri leírást (és értsük alatta természetesen a szakozást is). Legyen egy rendszerünk, de az működjön a lehető legtökéletesebben, és akkor számon kérhetjük könyvtárainkon is az azonos elveken, azonos célért folyó munkát.

JEGYZETEK

1. Az új szabványok és a nemzeti könyvtár leíró könyvkatalogusai /BACZONI Tamásné. = Könyvtári figyelő, 32. évf. 1986. 6. sz. 577–578. p.
Jött! Látott! Győzött!(?) Szubjektív szabványtörténeti szemle / PINTÉR László = Könyvtári figyelő, 32. évf. 1986. 6. sz. 632–646 p.
2. Új könyvek. 810566 tételszám előtti 8. sz. előszava.
3. Emlékeztető a kecskeméti konferencia eredményeiből... / összeáll. VARGA Ildikó. – Bp.: OSZK–KMK, 1981. – 9 p.
4. 2. Függelék. A központi katalóguscédulák bibliográfiai leírásainak adattartalma. = A leíró katalógusok továbbépítése / összeáll. VARGA Ildikó. – Bp.: OSZK–KMK, 1982. – 45–52 p.
5. A szabványkészítő felelőssége / BERKE Barnabásné. = Könyvtári figyelő; 32. évf. 1986. 6. sz. 630. p. (3–4. bek.)
6. Magyar nemzeti bibliográfia. Könyvek bibliográfiája. 33. évf. 8. füz. 1978. máj. 1. p. 1. (bevezetés).
7. Az UK 870128 tétel a 301.188 jelzetet használja, az MNB az 597. tételben már a 316.343.652 új jelzettel él.

PREJCZER Paula

GÉPRE VISZIK a British Library katalógusát, a 360 kötetes nyomtatott katalógus alapján. A konverzió lebonyolítására pályázatot hirdettek, ezt 9 vállalkozó közül a Santec cég nyerte meg. A tervek szerint 1987–1991 között készül el a munka. A gépi katalógust mind helyben (a BL olvasótermeiben), mind a BLAISE-LINE útján használhatják majd az olvasók. A Santec cég CD-ROM vagy egyéb optikai eszköz formájában publikálja az anyagot. (BL Bibliographic Services Newsletter, 1987. febr.)